

ATSONNƏ MA Ò BƏ HÙ NFÎ LÏ

Chris Oyakhilome, D.Sc., D.D

ATSONNƏ MA Ò BƏ NÙ NFÎ LÏ

Chris Oyakhilome, D.Sc., D.D

All scripture quotations in this volume are from the King James Version of the Bible unless otherwise indicated.

2nd Edition, 2013

Fifth Printing, 2019

ISBN 978-978-51521-0-4

Copyright © 2006 LoveWorld Publishing

Published by: LoveWorld Publishing

3, Adebayo Akande Street, Oregun, Ikeja, Lagos, Nigeria.

Email: info@loveworldbooks.org

Website: www.loveworldbooks.org

email: info@loveworldbooks.org

website: www.loveworldbooks.org

All rights reserved under International Copyright Law. Contents and/or cover may not be reproduced in whole or in part in any form without the express written permission of LoveWorld Publishing Ministry.

YAMBO NO MAKEPE

1. DÙ WU MA Ò TÈSÈ MBƏ NƏ ZHƏ. 7
2. Ò BƏ DÙ NFĬ 13
3. Ò DZWINƏ MƏDZWINƏ MƏ NYWĚ, NKƏ NDZWI MA NY
WĚ 15
21
4. Ò BƏ MƏCHINƏNƏ MƏ NBYWĚ 21
5. BƏ GHƏRƏ GHWO Ò CHINƏ! 23
6. BƏ SUU GHWO Ò DWA'À 25
7. BƏ TSU'U GHÔ 27
8. AZHWĚ NYWĚ DZWI NUU GHWÒ! 31
9. Ò BƏ GHA LA MA BODƏ MƏNYÙ MĀ TƏBÒDƏ YI A
TYƏ GHWÒ? 33
10. BODƏ Ò GHA LA AGHÈMƏ WU MA BƏTANKĂ BWU
SWÀ'À MƏ SUDNƏ MƏKÙ MWO
NDZƏMƏ? 43
11. BODƏ Ò GHA LA AGHÈMƏ WU MA BƏ NAA GHWÔ,
MƏGHÒNƏ KĚ NGHA'A. 49
12. BŬ ĀZHWĚ ZƏ DWA'ÀNƏ 57
13. LA NTƏ NGƏ Ô GHƏ NDYĀ NYWĚ? 69

Tàṅkǎ wà,

Məyà nè mèdzwînè mâ tə myè mu ma ò kè kpě, njwe wu ma ò kè biṇə Yeso Kəristò ma Ɖtà Mbî Ntsèmè lâ, nè Ntsu'u atyê ghwò.

Mə swà'à mə swiṇənè nko'o anyù wu ma ə təsè ndzwi məmə àbiṇè zho ma mô Nywè. Nko'o anyù wu ma boṇə ə kwesè mèdzwînè mwo bū Nywè tèntè. Təsè nzi'irè aṇwà'àrè zĩ nshi'inè, ə bə bitè afù'ù zhə nè mèdzwînè mâ təmyè.

Mə taṇə ndzùṇè ngə, a Nywè fya Azhwè zu ma ə dzwî nè mèchì a mbwo ghwò, A nyɛ'ɛ mii mwô o zhi Ye. Ɖ mii mwo nyɛ'ɛnə ô zə mbèzuma àbiṇə zu ma à toṇə ghwo wu gha'a ndzwi, O nkə nzhi adzuṇè ntsèmè dzwu ma Nywè fya nè ghwǒ dàṇè dàṇè məmə Yesò. A dzwi lĩ!

Aṇwà'àrè zĩ bə kwesə ghwo ô zhite

mədzwîñè mwo mà fii bŭ Yesò. Ma o zi'irə
àŋwà'arè zî lĩ, lìnè məmè àŋwà'arè Nywê
zhô, nzi'i abòŋnè Nywê ngaa ghwò.

Mè zhĩ ngə nkènè wu ma ə dzwi məmè
àŋwà'arè zî, bə kwəbərə mədzwîñè mwô, ə
kwesə ghwo chisə mânduŋè ghwò, nzòŋè
nə nòŋsè wu ma dzwĩ məmè àbòŋnè Nywê.

A Nywè təsə nfoo ghwo nə àlwenə Yesò,
A dzwi lĩ

Bastò Kèrisè Òyakilome

Ŋ̀̀ WU MA Ò T̀̀S̀ MB̀̀Ǹ ZH̀.

Ŋ̀̀ wu ma ò b̀̀ǹ zh̀ ch̀ nuu z̀ ma o z̀ l̀. Ò ch̀ àf̀b̀èr̀(nuu) zu ma ̀ bi'i m̀ch̀ m̀ẁ. (M̀ch̀ m̀ẁ m̀ z̀ǹ adì'i, m̀ zu'uǹ, m̀ ñ̀ǹ zu'u, m̀ zwi'it̀ǹ, ǹ m̀ m̀ l̀ms̀ǹ). Àz̀ǹ ts̀ dzwi nuu gh̀ẁ, ǹ ǹk̀'ò anỳ, ñ̀ ts̀ dzwi nuu gh̀ẁ ma à ch̀ nuu zh̀. A b̀ àzh̀ẁ zh̀. Lya ñ̀ wu ma ò t̀s̀ mb̀ǹ zh̀.

Ŋ̀̀ wí ma à dzwi m̀m̀ nuu gh̀ẁ b̀ lâ ñ̀ wu ma àñ̀ẁà'àr̀ Nyẁ swiñ̀ m̀m̀

àŋwà'arè 1 Bità 3:4 ngə: ***“La â bə ñù wu ma a bye məmè ntiŋə, məmə ñù wu ma boŋə a kàkə nə àfèrə dàŋə dzwĩ, ma à bə àzhwè zê mbònè”***

Dũ nè kwo la, àzhwè zhi dzwĩ. Nkə mbirə ndzwi tsuŋə ma ñù wu ma à kè bĩ mbənə zhə boŋə kwo lâ. Dũ wu wĩ bə kàkə azuŋə dàŋə byê chətè ngə boŋə a kàkə mənɔ̀yù myi ndanə bũ gherè nshye wĩ. Nuuzhì dzwi kwo, la ñù wu ma à təsə mbənə zhə, àzhwè zhi bə birə dzwi nə àzhì'itè zu ma à kè dzwi nè zu bonkə a kwo lâ.

Yesò Kàristò kè fi'itə fènkèrè fàtsə məmə àŋwà'arè Lukasè, nə nəlìi nə nchè ntũ (16) mbə'ə bə bibə bya ma bwo lye nkwo. Tamə tsè, ñù àloŋnè tsè ma bə kə toŋə yi nə Lazarosè. Ànyù zu ma ə dzwi wu bə ngə à kè bə ñù fəmè, kàkə bə ngə à kè bə ñù àloŋnè, nkə ndzwi nə ntiŋə ma ə chinə. Aghèmè wu ma à kwǒ la, bə lô ye nghə nə zhè ma'a

Abàràyamè, àzòntè n̄u kə nkwo. Àzòntè n̄u zī kə dzwi nè nkabè nshye wĩ, la kàkè nə mèdzwînè mu ma mə chinə dzwĩ.

Zi ngə, a ghèmè zu ma à kə kwo la, bə twin̄è àkwû zhi fə nsye wĩ, La Yesò swin̄ə ngə, a kēsè mii myi ndəŋə məmə muu təmyè, nzə Lazarosè a fə ma'a Abàramè nzhi ye. Ə dəsè lĩ ngə, a kə birə nzə àdì'i. Dù nkabè wĩ ton̄ə Lazarosè nswin̄ə ngə, “Mè bu'u mbwô, kwesə wá!” Ò zə ngə ndun̄ə kə dzwi ma bon̄ə a birè mbon̄ə. Abàramè bensè àbon̄ə zhi, a zu'u n̄i Abàramè. Ndəsə lya ngə a kə birə nzu'u ànyù.

Dù nkabè wĩ nkê nswin̄ə ngə n̄i nkì zan̄ə ye. Kàkə tsun̄ə n̄i bē, à kə dzwĩ məmə ngə'è. Dù nkabè ghwa ti'i mbu'u mbwo ngə, “mè bu'u mbwô, mè'ètə Lazarosè a yi ntsin̄sə nkì a mè chutè nton̄ə wa wə”. Bon̄ə ò kə mbu nlin̄è, bon̄ə ò bə zə ngə, a kə birə nzu'u mèzan̄è.

Àzhì'itè zhi ntsəmè kè birə ndzwi nshi'inè. A kə nkə nwi'itê mənnyù. Boŋə ò zě ma à kè swiŋə ngə, “Mè bù'u mbwô, tuŋə ɲù tsè tətě bəkwû, a ghə nswiŋə abòŋnè Nywê a mbwo bəlèmə bâ.” A kə dzwi nè bəlèmə bi bà mbaŋnè bibə tanè nshye wĩ. À kə wi'itè ngə, ‘àghèmè tsè boŋə ɲù tsè fu məmè bəkwu nghè a mbwo bəlèmə bi, boŋə bwo bə zu'unə ye.’ A kə wi'itè bəlèmə bi!

Zĩ ghèrè ghwo ngə ô zhi ngə, àzhwè ɲù birə ndzwĩ aghèmè wu ma à kwô. Dũ nè biŋə Nywê la, àzuŋə zu ma ə kwəbèrè nuu zhə bə àzhwè zhi.

2 Kòrintyansè 5:17-18 (NKJV) swiŋə ngə,

“Mə lõnè lî, boŋə ɲù tsè dzwi məmə Yesò, boŋə à bə ɲù nfĩ, mənnyù mâ nlwenè chā; la zê, mənnyù məṭsəmè kə mbəŋə nə mənnyù mâ nfî.

*Tsoŋnè, àdzunə ntsəmè bə
dzwà Nywê, ma à chyă a
mbwo Yesò Kèristò tsù'u
winè mbensè nuu zə, nkə
nfya afà'à mə kə bèsənè bē
a mbwo zhə, a mbwo binè.*

Ò BƏ NỤ NFI

A tsoŋnè ma ò fyă mèdzwinè mwo a mbwo Yeso Kèristò lí, nkə nghèrè yi ma Ɖtà Mbî Ntsèmè a tsyè mèdzwînè mwo lí, Ò bə kàkè ŋû ghwa ma ò kè bĩ mbənə zhè la bũ bə. Aghèmətsè, àkhè'è nuu zhə bə kàkè kwəbèrè, la məmə ntiŋə ghwò, Ò tèsè mbəla nù nfi. Lya ànyù zu ma àŋwà'àrè Nywê swiŋə. Ò bə kàkə 'bə ma' nù Nfi dzwî, la 'Ò bə nù nfi' — ò bə àbənə ŋû tsè ma à kè bĩ mbirètə nshye wî tə dzwî.

Bə bə kàkə ghwo bũ nyèsǎ, kə kwəbərə; ò tèsə mbə bə ɲù nfĩ. Ò wè'ètə mbə ɲũ nfĩ la, ə kàkə dəsə bə ngə àkhè'è nũ zho bə kwəbərə. Boŋə ə bə ngə ò kə kùŋə nòŋə atyê jwo ə kəmkə, ò boŋə kə biŋə Nywê, boŋə ə bə kə dzwi toŋə ma ò kə kùŋə lâ. Àfà'à zhə bə kàkə kwəbərə, kə àlànə zhô, kə bə bə nəbenə bwô.

Ànyù zu ma ə dzwi wu bă ngə, mènnyù mu ma o liŋə ntiŋə ghwo wu kwəbərə. Ntiŋə ghwo ti'i nswa'a bə mènnyù ma dàŋə mbə'əma ò ti'i mbə bə ɲù nfĩ ntiŋə ghwò.

Ò DZWI NÈ MÈDZWÎNÈ MƏ NYWÊ, NKƏ NDZWI MA NYWÈ

Mə bənə ɲû nfi, Nywè fya mètènè mə bənə mô yě (Dzonè 1:12). Mèdzwînè mə Nywê kuu məmə àzhwè zhô, ò ti'i mbə ɲû nfi. Mèdzwînè mə Nywê mu ma Yesò Kèristò ghèrè ə dzwi a mbwo ɲù ntsèmè wu ma à biɲə ye. Ò ti'i mbə lya ɲù ma ò dzwi ma Nywè (2 Bità 1:3-4).

Nywè bə Ɖă ghwò a tsonnè lî la?

Mèdzwînè mə ɲû yì la nə mējwenè myi;
lya bə anyù zu ma ngwo nə nkə njwe tsuɲə

ngwo lâ. Dzonè 1:12-13 kê nswiŋə ngə, “La a mbwo bə bətsəmè bu ma bwo biŋə yi, a fyâ mətènè a mbwo bwo mə bənè əboo bə Nywê. Nkə nfyā mətènè mu a mbwo bə bu ma ma Nywè jwě, ma bwo liŋə abiŋə zha nə àlwenè ye, ma à bə kəkə ɲù ghwa jwê, kə ma à ghèrə ɲù ngə a bə jwe ghwa.

Nywě linè ghwo ma ətə ghwò, Ò bə ɲù ndyā ye, ma zu zĩ ghèrè ghwo ngə ô bə ɲù àla'à ye fə nəkàŋə wu ma a dzwi wu lâ.

La linè Nywê nlĩnə ghwô. À bə fya adzuŋə dzwu ma ò dzwi nèmè dzwĩnè nə dzwu a mbwo ghwò, Ma à bə lõ məmə əfù'ù jwi dzwu ma ə bə kəkə mye məmə Yeso Kèristò (Filibyansè 4:19). A kə kà'a àdzwuŋə dzwà nshi'inè a mbwo ghwò aghèmè wu ma bə kə jwě ghwo lâ. Bə koŋə ghwô mbə'əma, ò bə mô Nywè wu ma bə kòŋə, bə kê njwe ghwo məmə àlànè zu ma àkòŋnè dzwi wə. Nywè kə fya mèdzwĩnè mâ nfii a mbwo ghwò mə

ghèrèné ô bə ɲù àlà'a nəfònè zhi.

Àɲwà'àré Nywê chuu ngə, Nywè fyǎ mèdzwînè mâ təmyè a mbwo ghwò. Mèdzwînè mâ təmyè mî bə muu ma mə dzwi məmə Zhə, ma ə ghèrè yi a bə ɲû wu ma à bənè zhə. Àbəɲə mèdzwînè mə Nywê mii bə muu ma ə kè ghèrə nduɲə kàkə dzwi ma boɲə nəshè gaɲə Yesò Kəristò. Bə swiɲə la mèdzwînè mà mə zwiɲnənè, mu ma mə dzwi nuu ghwò a tsoɲnè.

*“Lî bə mənɲwà'àrənè muu,
Nywè fya mèdzwînè mâ təmyè
a mbwo binè, mèdzwînè mî
dzwi məmə Mô Ye. Dù wu
ma à dzwĩ nè moo Yè, dzwi
nè mèdzwînè mĩ; ɲù wu ma
à bə kàkə nə mô Nywè dzwi,
bə kàkə nə mèdzwînè mî*

*dzwĩ. Mè ñwà'arə mənnyù mĩ
a mbwo bù wu ma bù liñə
àbiñə zu nə àlwenə mô Nywè;
ngə a bù zhi ngə bù dzwi nə
mèdzwînə mâ təmyè, nkəmbu
nkə ñwà'arə ngə boñə bù liñə
àbiñə zu nə àlwenə mô Nywè”
(1 Dzonə 5:11-13).*

À kə mbə tsuñə ñù wu ma à dzwi nə Mô Nywè ma à dzwĩ nə àbəñə abiñə zĩ. Ə dzwi lĩ mbə'əma mèdzwînə mĩ təsə ndzwĩ la məmə Mô Nywè. Boñə ò biñə Mô Nywè, boñə ò biñə Mèdzwînə mĩ.

Ànyũ dzañə dzwi kəkə ghwo chà mbə'ə mèdzwînə mĩ. Mèdzwînə mĩ gha'a nliñə ghwo atyè mənnyù mètsemè. Təsə nkpa'àtə tsuñə ghwò, tìboñə ñù dāñə, kə ànyũ dāñə chyā Nywê? Tsonjè ma ò dzwi nə mèdzwînə mĩ lĩ, boñə ñù dāñə kə àzuñə dāñə kəkə ghwo chà.

Àzhwè zu ma ə dzwi nuu ghwò bæ zu ma ə kè
zwĩŋsə Yesò Kèristò nəshyè. (Romansè 8:11)

Ò BƏ MƏCHINƏNƏ MƏ NYWÊ

2 Korintyansè 5:21 swiŋə ngə, “À kə tǎ nghərə yi a bē əbwû winè, la ma à kə kaa əbwu dāŋə zhî. Nghərə lî ngə bonə bə ghərə binè bə məchinənə mə Nywê məmə zhə.”

Lò ngə Nywè lõ mēdzwinè mə ŋû niŋə nə ŋû dāŋə. Nywè kə ghərə ngə Yesò bə əbwû (àzuŋə zu ma à lõ ntsu əbwu wə) a mbwo binè. À kə ghərə lya ngə a binè bə məchinənə mə Nywê məmə Yesò.

Lî ànyù zu ma ə ghərə Yesò kwô nèghwo

nə ɲũ əbwu mbə'ə ngâ zhò. Ò dzwi tiŋə a
nshi Nywè tēghə o boo afènə anyù dàŋè, kə
mboo ngə ò bə kə azuŋtsə bē, mbə'əma Yesò
kə taa nkwǒ nə àdi'i zhô. (Yibùrùsè 10:19,
Romansè 5:1)

Bə GHƏRƏ GHWO Ò CHINÈ!

Mə tiŋnə chinè təsə ndzwi î la? Ə dəsè lya ngə, bə ghərə ghwo ò dzwî, ntiŋə ghwo kəkə ghwo nə əbwû ghwô nsa'a. Məmə mii mə Nywê, ò bə kəkə nə əfənə anyù dāŋə dzwî. Àŋwà'arè Nywê shwiŋə ngə, **“Ə də lya ngə, àbiŋə zho ghərə mèdzwînè mwo chinè, binè dzwînè mbònè nə Nywè, ma à fya Ətà Yeso Kèristò” (Romansè 5:1) Bə ghərə ghwo ò chinè.**

Yesò kè kaa nə əfènə anyũ dāŋə dzwî,

la nlǒ ngə'ə zu ma ə yì nə əbwû ghwô a
 atyəmbəŋə zhə, aghèmè wu ma à kè kwǒ
 atyê àbàŋnè lâ. (1 Bità 2:22)

*Lya ànyù zu ma Nywè bə
 kàkə ghwo nə əbwû ghwo
 mbu nferə. Aŋwà'arè Nywé
 swiŋə ngə, “Mə zwiŋtənè ngə
 Nywè kè dzwĩ məmə Yesò,
 mbensə mângòŋè nuu zhə,
 kàkə əbwû ghwâ nli, la nfya
 àfà'à mə bèsənè bə a mbwo
 zhə.” (2 Korintyansè 5:19)*

Bə SUU GHWO Ò ƆWA'À

Lò ngə ò ghwǒ məmə ətâ, nuu zhè nya'à, nù tsè yî nkwesə ghwô ò bəɲnè nfu məmə ətāa ghwa. Ma ò fũ lî, azonɲtè azunə zu ma ò bə ghèrè bə ngə, ò bə swětè nuu zhè. Zuu zî anyù lǒ fə'ə nkə nlô àdà'à mə ghèrənè.

1 Kòrintyansè 6:11 swinə ngə,

"... La bə sū ghwo, nfoo ghwo, nghèrè ghwo ò chinè nə alwenə Ɖtà Yeso Kèristò, nə àzhwè Nywê winè."

Bə ghasə məghèrənè mwo mə gha'a nə àdi'i dzwi bya. Nchàmbi àdi'i bə ngə, Nywè fusə ghwo məmè ətə ghwa, lya bə ngə ò ti'i mbə lya ṇũ nfii, àṇwà'àrè Nywê kēmbi ndəsə ngə ò ṇwà'a; Nywè fāsə ghwo mbwo bə bə nshye wĩ nliṇə ghwo nə ngǎ zhĩ. Ò ti'i ndzwi nə kə sũnè nuu zhè məmè àboṅnè Nywê, mə ghèrənè ətə zha lyetə nəbenə ghwò. (Romansè 12:2)

Mə ghèrənè ngə ntiṇə ghwo bə wũ nfii bə ànyũ njwê ntsəmè. Bə gherè ntiṇə ghwo ngə ê nkpa'a mēnyũ nə nduṇə wii mo'o, mə zənè mēnyũ za'a boṇə biṇə. Boṇə ò ghèrə ngə ntiṇə ghwo bə wũ nfii njwê ntsəmè, boṇə ntiṇə ghwo bə kə zə mēnyũ ma Nywè. Tiṇə ghwo bə zə mēnyũ nê mii mə Nywê, o nkə mboṅnè abòṅnè Nywê, nə mânduṇə Nywè, ə nkə fuu tsuṇə ma Nywě swà'à lâ

Bə TSU'U GHÔ

*“Nfya məyà a mbwo Ɖtà,
ma à ghèrə winè ngə a
binè jə məmə afù'ù bē bu
ma bwo chinə anshi Nywè.
Ma à kè kpě winè fə mbwo
àdà'à ndzəmə, nfya winè fə
məmə àlā'a nəfònè nə Moo
Ye wu ma à koŋə susu.”
(Kolosyansè 1:12-13)*

Ò kè bə ɣù àlā'a nəfònè nə Nywê lõnə

aghèmè wu ma ò kè fya ntiŋə ghwo a mbwo
 Ɖtà mbĩ ntsèmè Yeso Kàristò lâ. Ndiŋə dànə
 bə kàkə dzwi ma boŋə a bũ ɲaa ghwô. Ɖ fũ
 mèmè àkànè ntsèmè zu ma ò kè bĩ nwi'itə
 nkuu wu mèmè kə ma ò kə bĩ nkuu tə zhî.
 Ɖ fuu mèmə mbuŋə tètòŋə ntsèmè, mèmə
 mèghònè mətsèmə ma mè kə kwèrə ghwô. Ɖ
 dzwi lĩ mbə'əma bə fusə ghwo mèmə àdà'à
 ndzəmè.!

Àŋwà'àrə Nywê swiŋə ngə, Nywè fusə
 ghwo mèmə mètènè mə ndzəmə, mbensə
 ghwo ala'a nəfònè zhə, ò bə kàkə bũ dzwi
 nə kə bônè. Nywè bə ntsi ghwô, mii myi bə
 kə dzwi nuu ghwò mə kə tsĩnè ghwô. (Samsə
 23:1)

Àŋwà'àrə Nywê swiŋə ngə, “Boŋə Moo
 ghərə ngə ô fuu mèmə ngə'ə, boŋə ò tèsə
 nfuu mèmə ngə'ə zũ” (Dzonə 8:36). Nywè
 füsə ghwo niŋə mèmə àla'a nəfònè zhi. Lya
 àdì'ì zu ma ò dzwi wu tsoŋnè, ma ò bĩ ndzwi

nə dzwînə wă. Bə taa nfusə ghwo məmə
àdà'à ndzəmè, ma ə dəsə lya ngə, bə kə taa
nfusə ghwo wu àbàṇè sâ.

AZHWÈ NYWÈ: DZWI NUU GHWÒ!

Àzunə tsə ma ə buu ndzwi nə mèdzwînə
mâ nfii mî bə ngə, Àzhwè Nywê yi ndzwi nuu
ghwò. Àzhwè Nywê nè nloo adi'i zhi ntiŋə
ghwò la, a ɲɛ'ɛ mii mwo nfya məndunə mà
nfii mbwo ghwò mə zhinə abòŋnə Nywê.

Ò bə tɛ tonɲə aŋwà'arə Nywê zho tsoŋnə
la kə zu'u abòŋnə Nywê nə məndunə mà nfii
məmə àzhwè zhô. Ɔ bə zàŋsə ngə ô liŋə
mənyù mĩ.

Àzunɲtsə ma àzhwê kə mbu nghərə bə
ngə, ə wi'itə ghwo nè àbòŋnə Nywê (Dzone

14:26). Mə bītənè, ə fya ada'a a mbwo ghwò mə kə swiṇṇè Nkènè Yeso Kàristò wû nshi'inè.

*“La bù bə kpe ada'a,
aghèmè wu ma Àzhwè zhə
Dwà'ànè bə tsoo nuu bū. Bù
bə kə gha swiṇṇə mənyù mâ
nshi'inè mbə'ə ngâ zhà fə
Yèrosalèmè, kə swiṇṇə fəfə
məmə Judiyà ntsèmè, kə
swiṇṇə fəfə məmə Sàmariyà,
kə swiṇṇə karə nshye zĩ
ntsèmè.” (Aksè 1:8)*

Ò Bə GHÀ LA MA Bəṇə

*MƏNYÙ MÂ TƏBÒṆƏ YI A TYƏ
GHWÒ?*

Mə bəṇə ɲû nfii bə kàkê dzwi ngə bəṇə bə kàkə ghwo bŭ kwà'àré, la ò bə kàkə dzwi ma bəṇə ò biṇə nghwò məmə àkwà'àré zhĩ. Àṇwà'àré Nywê zi'irə winè ngə, aghèmə ntsèmə ma bə kwà'àré winè, Nywè ɲɛ'ɛ mândunə a mbwo binè mə funè məmə àkwà'àré zha. (1 Kòrintyansè 10:13). Lya bə ngə, bəṇə mənɲù mâ təbòṇə tə yĩ atyə ghwò, ò dzwĩ nəmè:

(1) WI'ITƏNƏ NGƏ Ò BƏ DŮ NFÎ

Mèwi'itənə mĩ yì la ma mètènə mə bii, a bəŋə akwà'arə tsəŋə fə mbwo ndìŋə. A bə kàkə ghwô bə ma ò ghèrè ngə ə yì atyə ghwò toŋnè ma ò bə ñù nfĩ lĩ. Àŋwà'arə Nywê swiŋə a mbwo binè (binè wu ma binè biŋə Nywê) ngə, dzwi nê ntiŋə Nywê (1 Korintyansè 2:16). Ò dzwi nèmè wi'itənə ñù wu ma ò bənə zhə tsoŋnè wĩ. Ò bə ñù nfĩ! Nywe gha'a nswa'a ngə a binè zhi ngə binè bə bè bà nfĩ, ma à fya mèdzwînè mâ nfĩ a mbwo bwo. Mèdzwînè mâ nfii mĩ bə àzuŋə zu ma ò dzwi nèmè liŋənə abiŋə zho wə

(2) FÀ'A NZÒŊƏ NƏ NTƏ

Ə nzu'unə Nywê. Lò ngə àwi'itè təbòŋə yì atyə ghwò, nghərè ghwo ə dzwi maboŋə ò kaa əbwu ghwa ghèrə boŋə ò bə kwo.

Ghèmtse, ò tâ nghè nzhite mə ghèrənè əbwu wĩ. La ə lya nkhə nyi atyə ghwò ngə ò bə ɲù nfi, àdà'à bû nyi nuu ghwò mə me'ənè əbwu ghwa.

Zu'unə Nywê bonə ò bə zə! Mə bənə ɲû nfi bə kàkə dzwi bəngə mənyù mâ təbòɲè bə kàkə atyə ghwò bũ yĩ. La anyù zu ma ə dzwi wu bə la ngə, ô kənə mè'ètè əbwu ghwa kpe ghwô. Khĩ əbwu wu ntsəmè! Dù tsè kè taa mbi nswiɲə ngə, 'bonə ò kàkə sənə ganə ngə a kə atyə ghwò nə dàrè, la bonə ò nanè yi ngə a kə nkànè atyə ghwò nə ghwùrè!'

Ghèmtse, ò dzwi kàkə zhi mabonə ò ghèrè kàkə mənyù mâ təbòɲè bə kə wi'itə, mbə'əma a niɲə ndiɲè atyə ghwò, la ò dzwi ghèrè ə mənyù mĩ kàkə atyə ghwò dzwĩ. Kə nə mè'ètè ngə mənyù mâ təbòɲè dzwi ntiɲə ghwò, kə nə mè'ètə mē kpe ghwô. Dunə mə nànnè abənə mēwi'itənè mĩ bə mə kə wi'itənè mənyù mu ma mə ku'unə. (Filipyansè 4:8)

Lò ngə ò bə ɲù ma o də asèrəma,

ndzwi nə ghərənè ma mēngyè, la ma ò bə mēmbaŋnè. Boŋə ə bə lĩ, boŋə ò bə wii atsè'è mēngyè, wii atsè'ètyə mēngyè, kə bōŋnè, kə tiŋə, kə ghèrè tsuŋə ma mēngyě, la lya kàkə lènè ngə ò bə mēmbaŋnè aghèmè wu ma ò mĩtə mə dənè asèrèma zha. O lya kàkə lènè ngə ò bə mēmbaŋnè aghèmè wu ma o zhĩtə afà'à nə àzòŋtə njwe mèmè nghà. Ò bə dzwi ma mēmbaŋnè, kə fà'à ma mēbaŋnè. Ə bə bə anyù tə swiŋə ma boŋə ò ghə fà'à nghèrè ma mēngyě, tsuŋə mbèzuma ò kə ghèrə mèmè àsèrèma zha nətsu'u lâ.

Lya mbèzu ma ə kə ndzwi a mbwo ghwò. O kə ntaa nghèrè əbwu za'a boŋə fya ntiŋə ghwo a mbwo Nywè. La təstoŋnè wĩ, ò dzwinè mēdzwĩnè mǎ nfī. Mēdzwĩnè mĩ bə muu ma ò dzwi nèmè gaŋnè tsoŋnè wĩ. Ò kə taa nghǎ nghèrè ma mēngyě nə àbàŋè shà, lya ànyù zu ma o nə nlənə atyəmbèŋè zho nti'i nghənè ma mēngyě. La ò lya mbù nkhe nwi'itə ngə ò tèsə mbì bə la bə mēmbaŋnè,

bonjə ò bə chisə atyəmbənjə zhê. Ò bə swinjə nə atyəmbənjə zhə ngə, “mè bə kàkə mængyè bē, mè mbə kàkə bē àsèrəma mbirə ndə, mè dzwinə bənè njū wu ma mè bənə zhə.

Lya mbəzu ma bonjə ò kentə mbunjə tēbōnjə. Swinjə nə atyəmbənjə zhə ngə, “Zê, njū wu ma mè təsə mbənə zhə, bǎ njū nfi”. Konjə a bi bəbə zene mbunjə, o lya nwi’itə, (ò bə lya kə wi’itə) ò kentə. Nswinjə nê atyə mbənjə zhə ngə, “bonə nkentə azunjə zha, ò bə njū nfi”.

Kənə mè’ètə ngə əbwu kwe ghwò. Kə atyə nə dèrə mə swinjənə nə njū tsə ma à kə ndzwi məmə əbwu ghwa ngə “Mè kǒ məlɪnjə, bonjə mè kàkə lɪ ghərə mbə’əma mè fya ntɪnjə wa a mbwo Nywè.” mə’ɛ mbunjə tēbonjə, mbe zê nshi’inə. Kà’à lɪ nghərə. Swà’à bē məmə ànjwà’arə Nywê ma bwo dzwi nè mbunjə

Nywè, nghèrə atyəmbèŋè zhə ma bwo njwê ntsəmè.

(3) Bə Dũ Wu Ma A Ghèrə Mənyù Mə Nywê

Nywè bə kàkə nswa'a ngə a binə nzu'u abòŋnè zhi tsuŋè zù'u. A swà'à ngə a binè nghèrə mənyù mu ma binə zu'u.

*“A bù kə atyəmbèŋè dzwu nə
li'isə, mə bənè bê bu ma bwo
zu'u abòŋnè za tsuŋə zù'u
kàkə nliŋə, la a bù nghèrə
mənyù mu ma àbòŋnè za
swiŋə. Mbə'əma, boŋə ò tə
zu'u abòŋnè za tsuŋə nzù'ù
kaa kə liŋè, boŋə ò dzwĩ la
ma ŋù ma à lìnè nshĩ ye nə
maləmè, ma à bə zə nshĩ yi*

*nə malèmè la lènə abəŋə ɲũ
zu ma à bənə zhə aghèmè
wu ma à lyètə anshyi malèmè
ghwa.” (Jemsè 1:22-24)*

Ò bə ɲũ wu ma a fa'a afà'à Nywê aghèmè wu ma ò wi'itə abòŋnè Nywê, nfa'a nzoŋə nè zu. Boŋə ə bə lí, boŋə ò bə zàŋsə kə wi'itə abòŋnè Nywê. Lí bə zətsə àzuŋə zu ma Àzhwè zə Ɖwà'ànè zu ma ə dzwi nuu binə fà'a. Yesò lye nswiŋə ngə “ La ɲũ wu ma à bə zhwutə wu boosə məntiŋə mu, ma à bə Àzhwè zə Ɖwà'ànè, ma Ɖtà bə chàsè nə àlwenə wa, à bə zi'i wu nə mənyù mətsèmè, ə ghèrè a mənyù mətsèmè mu ma mə swiŋə nè bù buu nyi atyə ghwò.” (Dzonè 14:26).

Fya məyà ngə Àzhwè zə Ɖwà'ànè dzwí nè binè fí; A kwesə winə mə wi'itənə abòŋnè Nywê. A tsoŋnè, boŋə ò wi'itə abòŋnè Nywê, ò fa'a anyù zu ma ə swiŋə. Kə nuu zhè nə

bu'u mə wi'itənè. Àzhwè zə Ɖwà'ànè bə ghèrə ô wi'itè, la ò dzwi nèmè ghèrənè ntiŋə ghwo mə zu'unənè ye aghèmè wu ma à yĩ nè nko'o anyù wĩ ntiŋə ghwò.

(4) ZHI NGƏ BOŋƏ ƏBWU KÀKƏ NƏ MƏTÈNƏ ATYƏ GHWÒ DZWÎ.

Ò dzwi nèmè wi'itənè azuŋə zi mo'o. Boŋə àwi'itè təboŋə kàkə ghwo nə àdà'à kpê tèghə ò mè'ète ngə ə kpɛ.

“Boŋə əbwu kàkə nə mètènə atyə ghwò dzwî....” (Romansè 6:14) Boŋə əbwu kàkə ətà atyə ghwò biŋè. Boŋə ə kàkə nə abwo zè ko'otè atyə ghwò dzwî, mbə'əma ò bə kàkə bə məmè ntè Mose birè. Ò dzwi bə məmè mborè Nywè. Lya ànyù zhu ma àŋwà'àrè Nywê swiŋə mbə'ə ngâ zhè.

Nywè taa nfusè ghwo məmè àdà'à əbwû bwo wu ndzəmè, nchasè ghwo məmè àlà'à

nəfònè nə Nywê.

*“Nfya məyà a mbwo Ətə,
ma à ghèrə winè ngə a binè
jə məmə afù’ù bē bu ma
bwo chinə anshi Nywè. Ma
à kè kpě winè fə mbwo àdà’à
ndzəmə, nfya winè fə məmə
àla’a nəfònè nə Moo Ye wu
ma à koŋə susu.” (Kolosyansè
1:12-13)*

Lya àdì’i zu ma ò dzwĩ wu tsoŋnè ma ò
biŋə Nywê lĩ. Lya ànyù zu ma boŋə dzèmè
kàkə nə mètènè atyè ghwò bũ dzwi la. Satànè
dzwĩ məmə əbwu məmə ndzèmè, la ò dzwi
məmə nkà’à Nywê, ma ə tyə əbwû. Ò zě
tsoŋnè, boŋə bwo (Satànè bwo ngaŋə kù jwi)
kàkə nə mètènè atyè ghwò dzwĩ.

Kòlosiyansè 1:14 swiŋə ngə, “Məmə zhè
wu ma à tsù’u winè nə àliŋə nũ zhi, nkə na’a

əbwû winè”. Lî bə àzuṇə zu ma binè dzwi nè zu tsoṇṇè, Nywè tsu’u winè məmə Yesò (Èfishensè 2:5:6). Binè bə kàkə ntake bə nə dzwînè nə zu. Binè dzwi nè zu tsoṇṇè wĩ! Binè dzwi nèmè liṇṇè kə wi’itè abòṇṇè Nywê zĩ kə dòrə nə zu.

BONƏ Ò GHA LA AGHƏMƏ WU

*MA BƏTANKĂ BWU SWĂ'Ă MƏ
SUNƏ MƏKÙ MWO NDZƏMƏ*

O dzwĩ lĩ məmè àlà nè zê nfĩ a tsonè ma ò bə ɲù nfii lĩ. Ò bə kàkə nə àlà nè zê lwènè zha bũ dzwi. Ə bə kàkə dzwi bə ngə ò bə təsə mɛ'ɛ bətàbənkâ bwo, kè bè bu ma ò zhĩ, kè ngə ô khi ghwa. Ò dzwi mə bənə nkà'à a mbwo bwo mbə'ama bwo birə məmè ndzəmè kaa Yesò Kèristò taa biɲə məmè mənɲiɲə bwo. Ò dzwĩ nə zhinè ngə ò ti'i mbəlĩ nkà'à Nywê a mbwo bwo. Swiɲə nkènè wû nshi'inè a mbwo bwo ngə bonə bwo kê nzoɲə

nə Nywè lə.

Ò dzwĩ mə bwonè la aghè wu ma bwo tàkè mə ghèrənè ngə a nuu zhè lənkə? Àŋwà'àrè Nywê swiŋə ngə, nə njwe dzwu ma nshye ti'i myê la, ngaŋə fèsə ndè'è bə yĩ, kə ghèrè mən̄yù mèt̄səm̄ə ma bwo zhi, kə ghwèrə nko'o anyù (2 Bità 3:3-4).

Ngaŋə fènsə ndè'è bə lâ bə bu ma bwo tàkè mə ghèrənè ngə a nuu zhè lənkə, ô taa mbuu nə mbuŋə zhè zê nlwènè. La ò dzwi nèm̄ə tiŋn̄ə tèt̄ə, kə niŋə nyì jwo nshyê maboŋə mbuŋə zhà kàkə mədzwîn̄ə mũ Nywè busè. 'Kə nə biŋə ngə boŋə azuŋə zədàŋə kwèrə wu bwo'. Boŋə bwo tə ghwo, ò kə nə biŋə. Nkə ntiŋə ntèt̄ə tsuŋə mēm̄ə abiŋə zhə a mbwo Nywè nə àbòŋnè zhi.

UNEQUAL YOKING

Nê njwe dzwu ma bə kə birə nli'i mèn̄sùŋə nə mèn̄à la, nli'i nsùŋə gha'à nlô mèn̄àà ma

dzwi bya nfene adi'i mo'o. A lô ma bèdzàkasè bibè bya nfene adi'i mo'o, nkwere nsoo ndzeme bwo. Bwo tē ghè la, nsoo dzwu lì'i èbù a mbwo bwo. Mènaà mî dzwi nèmè yìnèné mbè'èngè bē fene ghwa adi'i mo'o. Àdì'i ntsèmè zu ma ntì nàà ghwa swà'à ngè a bwo ghè wu, bwo kê nghe wu bətsèmè mbè'èma bē kwere àbì'i nuu bwo adi'i mo'o.

Boŋə ə bə ngə bwo bətsè bətsèmè bə tsuŋə bèdzàkasè bu bu, boŋə àbì'i zha ku'utê, la boŋə ə bə ngə wutsè bə dzàkasè, wutsè bə nàà mèkarə, bəngě àbì'i zha bə kàkə kù'ùtè, (ə dzwi lî mbè'ə ngə mènəa mî bə kàkə abəŋə mo'o bē). Boŋə bə fene nènè wo ñù adi'i mo'o, boŋə àbì'i zu dzwi nèmè kù'ùtènè. Tsuŋə ma mô Nywè bwo wutè ma bwo yìnè mē kwesənè atyəmbəŋè jwa. La boŋə mô Nywè bwo wu ma à bəritè Nywè tē biŋə tē yìnè, boŋə àbì'i zha bə kàkə kù'ùtè. Nywe swiŋə lî ngə o kə nə mè'ètè azuŋə

dànɛ kwɛrɛ wu ɲù ma à bə kàkə Nywê biɲɛ
(2 Korintyansè 6:14-16).

Ò zě tsoŋnè, boɲɛ bu ɲù wu ma à bə
kàkə Nywê biɲɛ tɛ yìnè ma bètàbənka, ndzwĩ
nè àbɛɲɛ mbuɲɛ zi mo'ò, bə ngɛ à zuntsɛ
kwɛrɛ wu zhɛ, ma ɛ bə kàkə lí ku'unè. Nywè
bə kàkə nswa'a ngɛ a bə kwɛrɛ abi'ì a bu ɲù
ma bú zhɛ bə kàkə kù'ùtè. La a swà'à ngɛ
boɲɛ bə kwɛrɛ àbì'ì bú ɲù ma à bə mô ye,
ma bú zhɛ bə kə ghèrɛ azuɲɛ zi mo'ò. Boɲɛ
ntènè tankâ ghwò kaa ɲù wu ma à bə kàkə
Nywê zhi bê. Boɲɛ mbuɲɛ zhì bi mbòɲɛ bɛla
ma à bɛritè Nywê tɛ biɲɛ, boɲɛ a dzwi kàkə
ntènè tánkă ghwò bê.

Ɔ bə kàkə kù'ùnè a nshi Nywè mɛ dzwînè
lĩ, mbə'əngɛ àbì'ì zu bə kàkə kù'ùtè. Mii mu
ma binɛ zɛ bê wu bə kàkə bə muu bə ma
Nywè zɛ ghwa wu bê.

A lye mbə fə'ə tsè, Nywè tunɛ ntunɛ zhì
Saməwè fə ndya Jesì ngɛ a ghə nzo'ò mô yì

wutsè ma nfò Izèrelè. (1 Saməwɛ 16:1-13)
 Aghèmè wu ma Saməwè ghě nzə nchàmbì
 moo yì, ma bə tɔŋə nə Elyàbè, a swiŋə nè
 atyəmbèŋə zhi ngə, “Mè kpa’a ngə, lî bə
 nù wu ma Nywè tsò’o, ma à tiŋə a nshi mè
 lî.” A kə wi’itə lî mbə’əma à kè kò’o nù, nkə
 mboŋə mî. La Nywè boŋnè nswiŋə a mbwo
 ntɔŋə zhi ngə, “Kə yi nə zo’o mbə’əma mè
 taa nkùnè ye.” Nywè bû nghə nê nshi nswiŋə
 ngə, “Dũ lì nù la nə àkhè’è nù zhi, la Nywè lì
 nù bə nə ntiŋə ye.” Lya bə ngə, binə lì nù la
 nə mbèzu ma a khè’è nshî. (Nə Mènyù mu
 ma a swiŋə, mbèzu ma a tiŋə,) ò dzwi lìnè
 yi nə mènduŋə mà ghà’atè la, Nywě lìnè bə
 mbèzuma ntiŋə yi dzwi.

Nshi nù wu ma à bèritè ntiŋə yi a mbwo
 Nywè tə fya bə kàkə nshi’ině a mbwo Nywě
 nfuu. Nduŋə wi mo’o wu ma boŋə nù tiŋə
 nchine anshi Nywè bə mə fyanè ntiŋə yi a

mbwo zhə. Boṇə a kaa li ghèrè, boṇə à bə kàkə kù'ùnè mə bēnè tankaa ghwò. Tì a lya nfya ntĩṇə yi a mbwo Nywè za'a a boṇə kù'ùnè, mə bənə ntènè tankaa ghwò. A tsoṇṇè ma ò bǎ ṇù nfii lĩ, ò dzwĩ tsoṇə mə kə wi'itənè mə kə ghèrənè ngə ntĩṇə Nywê ndorè. Lĩ bə ntènè anyù, kə bə nè mii mwo nə lĩ.

BONƏ Ò GHA LA AGHÈMƏ

*WU MA BƏ NAA GHWÔ,
MƏGHONƏ KÊ NGHA'A.*

Nə aŋwà'arə Makè 4:1-9, Yesò swiŋə àfə'ətə fənkèrè fə nwe ngbɛ. Dũ wi kə ghə wě ngbè zhì la, dzwàtsə ghwokè adi'i mængò'ò, dzwàtsə ghwokè adi'i ma nshye zu tèntă, dzwàtsə kê nghwokə məmə ndzonə ndzonə, dzwàtsə ghwokè nə nshye zè nshi'inè. Aŋwà'arə Nywê swiŋə məmə nəlìi zǐ, zhìtè nə àkèmətè nəghəmè nchè ntũ, nə nchè sàmba (16-17) ngə,

“Bə bà tsə dzwi ma ngbè zu ma

*ə ghwǒ məmə mǎngò'ò, ma
bwo nè zu'u abòṇṇè Nywê la,
bwo zaṇsè nkwě nè àyě'èsè.
Ngə'ə lya nyi a nuu bwo mbə'ə
abiṇə zha a mbwo Nywè la, bwo
zaṇsè nlənə mǎnyùmətsəmè
nkhə, mbə'əma bwo bə kàkə nè
mǎngàṇə dzwĩ."*

A bònṇè lĩ a mbwo bə bu ma bwo bə kàkə nè mǎngàṇə a nuu bwo dzwĩ, ma bwo biṇə yi məmə mgə'ə stuṇə nè àkəmtè fə'ə. A swiṇə la ngə, bəbĩ wè'ètè biṇə yi la, ngə'ə bwo mǎghònè lya nyi mbə'ə abiṇə zha la, bwo zaṇsè mbě nuu. Àbəṇə mǎnyù dzwĩ gha'a nchā nuu bə bâ ghà'atě.

Ànyù zu ma Yesò swiṇə bə la ngə, Bə bâ nghà'atè dzwi ma bwo bə kàkə yi nè ntiṇə ghwa ntsəmè koṇə. Bwo yě'èsè nè àbòṇṇè Nywê mbə'əma ə kà'ànè ghwa nè

mèdzwîné mâ temyè, nèdore nè ntiṇè, nè mèzu'unè kwě ndzùṇè. La ma bwo bə kàkə Nywê nè ntiṇə ghwa ntsəmè koṇè, ngə'ə lya nyi la, bwo khêkè. Ɔ təsə bə mbə'əma, ɔ dzwi nèmə zoṇṇè nè àboṇṇè Nywê aghèmə wu ma ngə'ə mbwo məghònè zhitə nuu ghwò

(1) Ɔ DZWI NÈMƏ KOṆNƏ NYWÊ Nə NTINƏ GHWO NTSƏMƏ.

Nywě swà'à ngə àkòṇṇè zhə a mbwo zhə fyi, nkə tentə. Àkoṇṇè zho dzwi bitè kə kə myèkě, nzoṇṇə mbèzu ma o gha'a nwi'itə ye, nzwi'itə àbòṇṇè zhi, nkə ntaṇə ndzùṇè a mbwo zhə. Lya mbèzu ma àkoṇṇè zho a mbwo zhə bə kə bitě. Mbèzu ma o gha'a nkūtə a nuu Nywè, lya mbèzu ma ɔ bə kə kòṇṇè ye. mbèzu ma o gha'a nzwi'itə ntě Nywè, lya mbèzu ma o bə kə zhi a ṇû wu ma à bənə zhə, kə kòṇṇə ye.

Boŋə ò koŋə Nywê nə abəŋə zî, boŋə àbòŋnə zhi bə chikě nuu ghwò, ma boŋə à bənkê anyù bi nyì a nuu ghwò, boŋə ò bə ò bə zhi adi'i Nywê məmə anyù zuu, kə swiŋə adi'i zu ma Nywè tiŋə wu nə anyù zha.

Aŋwà'àrè Nywê swiŋə ngə, mèdzwînə bwo məkŋônə noŋə la nə mèdà'à mə aliŋə zhê (Brovəbè 18:20-21), nkəmbu nkə nswiŋə ngə, ntsù ghwo swiŋə la ànyù zu ma ə luu ntiŋə ghwò (Matiyò 12:34-35,37). Boŋə ò lwensə ntiŋə ghwo nə àbòŋnə Nywê, boŋə ò bə zə mənyù mətšəmè la tsuŋə nə nduŋə Nywê, ə kə yi nchà tsuŋə mbèzu ma ò zě lâ.

(2) Kə ABINƏ ZHO Nə MÈ'ÉTĚ

Ò bə kəkə dzwi mə mè'ètənə abinə zho aghəmè wu ma ngə'è bəŋnə. Mə bənə ŋù

fii bə kàkə dzwi bə ngə ngə'ə bə myě. Ɖ bə kàkə dzwi bə ngə àkwà'àrə dàŋhè bə kàkə bŭ dzwi. Àzunə zu ma ə dzwi wu bə lă ngə, məmè ngə'ə ntsəmè, Nywè bə lò ghwo ô cha wu məmə nshi'ině, tsunə ma ə dzwi məmə àŋwà'àrə Samsè 23:5 lâ. “Ò nyèsə mējə a nshi mwè tətě ngàŋɛ atyê dzwâ ...” Ò dzwi dzwi tətə nganə atyê jwô, la a bwo ghwo zwerè, ngə'ə zu ma bwo bə fya a mbwo ghwo dzwi kàkə ghwo zwerè.

Ò dzwi nèmè tiŋně tètě, Nywè bə kàkə nswa'a ngə ô mɛ'ɛ abinə zhô. Bonə àdi'i, kè mənɔ̀yù bi ntènè bə la, ò kə abinə zho nə mɛ'ɛ mbə'əma, Nywè bə lò ghwo ô cha wu məmə nshi'inè. A nuu zhè kə nə lənkə. Fà'à tsunə a mbwo Nywè, à bə lya kàkə ghwo swì, kě kyì ghwô. Ò bə jə akwà'àrə ntsəmè nshye wí, mbə'əma Nywè linə ghwo wu atyə ntsəmè. Àzayà 43:2 swinə ngə, o lya tə chyà məmè nkì, bonə ə bə kàkə ghwo konɔ̀sè. O lya tə

chyà məmè muu boŋə ə bə kàkə ghwo tò. Ɖ bə dzwi lí a mbwo ghwo ma boŋə ò tə zòŋə nə Yeso Kàristò nə ntĩŋə ghwo ntsəmè, kàkə ngə'è zhò nlinə

“La məyà dzwĩ a mbwo Nywè ma a chyà mbwo Ɖtǎ winè Yeso Kàristò, nfya məsannè a mbwo binè. Bèlèmə bâ, lya bə ngə ò dzwi nèmè tinǎ tètǎ, maboŋə ɲù dàŋə kàkə ghwo chĩ'ĩ. nkə ntə atyê zho tsuŋə nə àfà'à Ɖtə Mbĩ Ntsəmè, mbə'əma ò zhi ngə məfa'anè mwo bə kàkə dàŋə dàŋə nghə” (1 Korintyansè 15:57-58).

“Mbə'əma ɲù tsəmè wu ma Nywè jwe yi, noŋə atyê nshye zĩ. Lí bə məsannè muu

ma mə kpê nshye zĩ, mbitə nə àbiṇə zinè” (1 Dzonè 5:4).

Zê, boṇə binè kàkə a fεε fεε kpî mbə’əma Nywè taa nfya məsannè a mbwo binè məmə Ɖtà winè Yeso Kàristò. Təsə nzi’irè 1 Dzonè 5:4. Ɖ swiṇə la mbə məsanè muu ma mə kpê nshye zĩ, ma ə bə àbiṇə zinè. Dzwi ma ṇù ma à dzwi nè àbiṇə mbə’əma ò bə ṇù mè sanè. Bə jwe ghwo ngə ô sanè, mbə’əma à jwe Nywè njwe ghwô. Ò bə ngbè Nywè ma àzhwè zə ṇwà’ànə jwe.

Bŭ Àzhwè zə Ɖwà'ànè

Mə dzwînè nə mèdzwînè mâ nfii bǎ mə dzwinè nə Àzhwè zə Ɖwà'ànè (1 Korintyansè 12:13, Dzonè 3:5-8). O nè biŋə Nywê la, Àzhwè zə Ɖwà'ànè ti'i mbə əla nuu ghwo wùtsə. Lî anyù zuu ma ò dzwi nə zhinè ye, kə zhi afà'à zhi nə mèdzwînè mwô.

Ò dzwi nə zhinè azuŋə zu ma à yĩ mə fyânè nə ghwò, ê taa nghərə ô ndorəkə nə mèdzwînè mâ təmyè mu ma mə dzwi məmə Yeso Kèristò, ntaa nkə nkpe ədzwuŋə dzwu

ma à yĩnè dzwu, nə mètènè muu ma mə dzwi a mbwo ghwò məmə zhə. (1 Korintyansè 24:49, Aksè 1:4-8)

ÀZHWÈ ZƏ Ɔ̀WÀ'ÀNÈ BƏ LÂ WÈ?

Nə àdì'ì dzwâ ghà'atè məmə àŋwà'arè Nywê, binə zu'u ma bə bònè mbə'ə Àzhwè zə Ɔ̀wà'ànè

Məmə àŋwà'arè Nywê zə lwènè, binə zə yi ma à dzwĩ nè àdà'à, nə mètènè mə ghèrənè mənɣù ma boŋə ò kaa bi zhi ngə boŋə bə ghərè. (Jogisè 14:6,19)

-

Məmə aŋwà'arè Nywê zə nfii, binè təsè nzə abwô zhi nə mējwênè, mè dzwînè mə Yesò, nə àfà'à zhi. (Lukè 4:18)

Binə kə nzə ma Àzhwè zə Ɔ̀wà'ànè nə mèdzwînè mə ngaŋə ndzèmè Yesò məmə Aksè 2:1-4

À bə Nywè, mbə ŋû ma à lye nəkàŋè,

nkambu mbə ɲû wî mò'ò nə mɛ̀dzwînə
mə Nywê ma ɲù wî mò'o (Dzonə 14:16-
17; 15:26).

À kə taa mbì dzwi za'a fə'ə boɲə
zhìtə (Genesisə 1:2).

Lâ bə zhə mbə nshi mətènə mə
Nywê. Lya bə ngə, à bə zhə mbə alaa nuu
Nywê ghwa ma a fà'à mɛfà'à mɛ̀tsəmè
mu ma ɛ̀tə swiɲə (Genesisə 1).

Lâ bə zhə mbə Azhwè zu ma ə yì nə
àkòɲnə, àdà'à, nə atyə zə fyètə (2 Timotì
1:7).

À bə Àzhwè zu ma a fusə winə məmə
mènkèrè muu ma mə kwɛrə winə (2
Korintyansə 3:17)

ÀZUƉƏ ZU MA ÀZHWÈ ZƏ ƉWÀ'ÀNƏ BƏ KƏ ZU BÊ.

Bině wè'ètè nzě Àzwhè zê Ɖawà'ànè məmè àŋwà'àrè Nywê ma àdà'à bê, fèrè, mèghwuré, kè səŋə, la ə kə mbòŋə ngə ô zhi ngə Àzwhè zê Ɖwà'ànè bə kəkə bə lya dzwî. A wè'ètè nfyà àbòŋnè mə bòŋnənè, la ma à bə kəkə bê “àbòŋnè” bê. À bə kəkə adà'à bê, la nyî nə àdà'à Nywê. À bə kəkə bê àzwhè zu bə ma a bù lô ghwo niŋə məmè ngə'ə bê (Romansè 8:15) la a fusə ghwo məmè ngə'ə (2 Kòrintyansè 3:17).

ÀNYÙ ZU MA Ə GHÈRƏ NGƏ Ô KƏ NƏ DZWI TƏ ÀZHWÈ ZƏ ƉWÀ'ÀNƏ.

Àzwhè zê Ɖwà'ànè fya ada'a a mbwo binè ma ə lyè nəkàŋə (Aksè 1:8). Àbòŋnè zî ngə “àdà'à” fu la məmè àbòŋnè Grikè zu ma bə toŋə nə “dùnamisè” ma mè kètənè myi swiŋə ngə ‘àbəŋə adà'à mə kwəbərə mənnyù'. Ə nə dzwi lî la aghèmè wu ma

Àzhwè zə Ɖwà'ànè kuu ndzwĩ a nuu ghwò.
 Àzhwè zê Ɖwà'ànè fya ada'a a mbwo binè
 mə kwəbərənè mənyù ma tsə, nə mèdzwînè
 minè, nə mèdzwînè mə bê baa dàṅhè.

A fya ntiṅə a mbwo binè mə swiṅnè
 nkènè wû nshi'inè (Matiyò 28:18-20, Makè
 16:15-18).

A tsì winè nkə dê manduṅə a mbwo binè
 (Dzonè 16:13, Romansè 8:14)

A bosə məntiṅə minè (Dzonè 14:18,
 Aksè 9:31).

A fya ntə a mbwo binè, nkə nzi'irə winè
 (Dzonè 14:26, 1 Kòrintyansè 2:11-12).

À dzwinè àdì'ì nə mèdzwînè minè
 mbə'əma a yìnè nə binè məkù məkù (Dzonè
 14:16).

À tiṅə atyè àzhwè zhinè, mə dəsənè ngə
 binè bə əboo bə Nywê, ma binè dzwi nèmè
 jənè məmə àfù'ù Nywê zu ma ə dzwi məmə
 Yeso Kèristò (Romansè 8:16, Èfishənsè 3:6).

A ghègè ngə a binè nzaṅsə nyi a

nshi Nywè nə àkòŋnè (Romansè 8:15, 2 Kòrintyansè 3:17; 2 Timotì 1:7).

Ò DZWĨ DZWI Nə ÀNYÙ BŨ ÀZHWÈ ZÊ Ɔ̀WÀ'ÀNÈ

Yesò swiŋə fə məmə Dzonè 14:17 ngə,

*“Bù zhi Àzhwè zê nko’o anyù
mbə’əma à dzwĩ nuu bū, ma
à bə lya kaa wu mɛ’etè. La bə
bə nshye wĩ bə kàkə yi biŋè,
mbə’əma bwo bə kàkə yi nzə,
kàkə yi kə zhi.”*

Mə dzwînè nə ànyù bu Àzhwè zə Ɔ̀wà’ànè bǎ mə toŋnè mǎdzwînè myi, nə àfà’à zhi nə mǎdzwînè mwo, nə ànyù. Lya bə ngə, ò dzwi nə lõnè fə’ə ghè a nshi zhə a bū zhə dzwi, ô kə nzhi yi ma tanka ghwò.

Anyù zî zhi dzwi nè ànyù zhĩ ma bonjə ò nlo fə'ə mə tanjə dzùnjə, kə tonjə abonjə Nywê, nkə nzu'unê anyù tsəmè zu ma Àzhwè zê Dwa'ànè fi'itè a mbwo ghwò.

Ò nè binjə Nywê la, ò kpê nkì mə kûnè məmè Àzhwè Nywê. Mə kpê nè nkì baa mə kûnè məmè àzunjə tsə nè nuu zhě ntsəmè. Lò ngə, ò lõ borè ma bə təmè, ninjə mə àbokədə nkì nè ndunjə wu ma nkì ghwa bə kwusə borè ghwa ntsəmè. Lî bə anyù zhu ma ə nè ncha nè ghwò aghèmè wu ma ò binjə Nywê lâ. O kuu tsunjə ma borè ghwa məmè Àzhwè zê Dwa'ànè.

Ò zhi ngə, à bə àzunjə zi mo'o ngə nkì kwusə borè ghwa, nkəmbu nkə mbə anyũ dānjə ngə nkì kuu məmè borə ghwa, nkəmbu nchà wu tyê. Fə ngə nkì kuu məmè borè ghwa, ndunjə dzwi nèmè dzwînè ma bonjə nkì châ nkuu wu məmè. Lya bə ngə àbənjə azunjə

zu ma bə lo nghèrè borè ghwa wu dzwi nəmè mè'ètənè ngə nkì kuu wu məmè. Lya kəmbə mbəzu ma ə kə dzwi nə ghwò. Aghəmè wu ma ò biṇṇə Nywê la, ò dzwi nəmè kpênè Àzhwè zê Ɔ̀wà'ànè â kuu ndzwi nuu ghwò.

Mə bitənè, fə ngə Àzhwè zê Ɔ̀wà'ànè kuu ndzwi nuu ghwò, bə kəkə bə ànyù ma ə dzwi nəmè dzwînè tunṇə ngà zî mò'ò, nə mēdzwînè mwo nshye wî bē. Ə bə ànyù ma ə dzwi nəmè dzwînè njwê ntsəmè (Ėfishensè 5:18). Zu zî ànyù ghè nzoṇṇə la nə mbəzuma o zə mēdzwînè mu zhə, nə mbəzuma a fà'à afà'à zhi nuu ghwò. Ò dzwi mè'ètə ngə Àzhwè zê Ɔ̀wà'ànè kuu ndzwi nuu ghwò aghəmè tsəmè, nzoṇṇə nə mbəzuma mēdzwînè muu zhə kwe tētē, məmə àghwu'usè, ndzùṇṇə, nə mè zi'irənè mə abòṇṇə Nywê, nə mbəzuma o gha'a nzu'unə ntě zhì nə mēnyù mu ma a swiṇṇə nə ghwò. Lĩ mbəzuma boṇṇə Àzhwè Nywê dē mânduṇṇə nè ghwò.

Mə BODNƏNƏ NƏ ÀBODNƏ NƏKÀNƏ

Tsunə ma mə ghə mbì nta mbojnə nchàmbì la, Àzhwè zê Ðwà'ànə fya məndunə ma bojnə əboo bə Nywê bojnə nə àbòjnə nəkànjə. Àlensə zu zətsə ma Ətà Mbî Ntsəmè lye nswinə ngə ə bə zonə nə bə bu ma bwo binə yi bə ngə, bwo bə bòjnə abòjnə zhê fî (àbòjnə ma ə bə kàkə abòjnə la'à zha bê). (Makè 16:17).

Lî bə àdà'à nəkànjə zu ma ə kwesə əboo bə Nywê mə bòjnənə mbwo zhə nə àzhwè zhi, ma ə dzwi nuu ghwò ma àzunə ma Àzhwè zê Ðwà'ànə fya nè ghwò.

Mə bòjnənə nə àbòjnə nəkànjə bə lâ anyù zu ma bə swinə ngə 'o tanə ndzùnjə məmə àzhwè'. Binə nè tə bojnə nə àbòjnə nəkànjə la, binə bojnə la a mbwo Nywè (1 Kòrintyansè 14:1), àzhwè zinə kê nzi'i mənnyù nkwe (Judè 1:20). Àdà'à kê mbîte mbwo

àzhwě zinè (Àzaya 40:31).

O dzwĩ bònɛnè nè àbònɛnè nèkàŋè a fə'è ntsəmè wu ma ò kònɛ, əlònè a fə'è wu ma ò kè nkpě Àzhwè zê Ɔ̀wà'ànè la. À bə kàkə bə zhə bə ma a bònɛnè məmə ghwò bē, la à bə zhə ma a fya ada'a a mbwo ghwò mə bònɛnənè. Lya bə ngə ò dzwi ghè nê nshi mə bònɛnənè nè àbònɛnè nèkàŋè a mbwo Nywè aghèmè tsəmè wu ma ò kònɛ.

Aghèmè wu ma ò zhītə mə kə bònɛnənè nè àbònɛnè nèkàŋè, bonə ò bə tēsə zhi mə bònɛnənè nshi'inè ma bonə ò tə gha'a bònɛnə abònɛnè zuu. Ə kə ndzwi la tsunə ma mənkhē ma a birə nzhītə mə bònɛnənè. Mbèzuma a gha'a mbonɛnē, lya mbèzu ma à bə zànɟsə zhi mə bònɛnənè. Lya mbèzuma ə kə ndzwi nè mèbònɛnənè abònɛnə nèkàŋè.

Mə bītənè, mbèzuma o gha'a mbonɛnə nè àbònɛnè nèkàŋè, lya mbèzu ma ò bə kə kwe

məmə àzhwe zhô, ma ə bə ghèrə ô kə nzə
məfà'à mə Àzhwè zê Ìwà'ànè dzwa dàṇè
ma boṇə ò ghèrè.

.

LA NTÈ NGƏ Ô GHƏ NDYÂ NYWÈ?

Yesò boŋnè məmə Matiyò 16:18 mbə'ə ndyâ zhì mâ è bǎ nuu zhì fə nshye wǐ, nswiŋə ngə, zhə bə ghwùrè ndyâ zhì nə nduŋə wu ma mèn̄tsù mə muu mâ təmyè bə lya kàkə nə àdà'à wu tyə dzwî.

“Tsuŋə ma nû bǎ zî mò'ò, la ndzwinə àdì'ì dzwâ nghà'atè ma bwo bətsəmè yì nkun̄sə mə bənè ŋû wi mò'o. Lya mbèzu ma Yeso Kèristò kǎ dzwi. Lâ bə Àzhwè zi

*mo'ò ma ə fyâ nkì a mbwo binè
bèstèmè mə kûnè məmə nuu
zî mò'ò (nuu Yesò). Kè ò kè bə
Jusè, kè Gentilè (nũ ma à bə
kàkə Nywê binè), kè àbù'ù, kè
nũ ma a bə kə abù'ù bē, Nywè
kè ghèrə ngə a binè nyə məmè
Àzhwè zî mò'ò. Nuu bə kàkə
bē àdì'ì zî mo'ò bē, ə bē àdì'ì
dzwâ nghà'atě." (1 Kòrintyansè
12:12-14).*

Binè bē nuu la Yeso Kèristò bē àtyê. Bè
bètsèmè bu ma bwo binè Nywê bə àdì'ì nuu
zhi zətse (1 Kòrintyansè 12:27). Tsunə ma
àdì'ì nuu nũ dānè dzwi kàkə zu zu fa'à la,
àdì'ì nuu Yeso Kèristò dzwî dzwi kàkə nəbwo
nəbwo kə fà'a. Ə bə lĩ la mbə'əngə Nywè fya
àdà'à a mbwo binè nkə ntonə winè chwatè
chwatè ma ngənə nuu jwi, mə ghèrənè ngə a
binè to'otə atyə mbènè zìnè. (1 Kòrintyansè
12:18-24; Ėfishensè 4:11-12).

Mə ghənè ndyâ Nywè bə àzunə ma binè dzwi nèmè ghèrənè mə zɔŋnè nə ntě Nywè, ma ə bə kwesə winè mə fônè, kə tò'òtə atyə mbəŋə zinè nə dzwunə dzwu ma Nywè fya nè binè, (Àchàrə mənyù, mətsu'unè ŋû, məma'anè mənyù, ...). Ò bə təsə zu'u məkètənè mə abòŋnè Nywê, o bə zu'u mbèzuma bě siŋə mənyù mu ma nywè ghèrə a mbwo bwo, ò bə zə achàrə mənyù. Mə taŋnè dzùŋə, kə shwenə Nywê a di'i mo'o yì nə 'mèfônè mə nkùŋsè' mə Àzhwè zê Dwa'ànè, ma ə ghèrə binè tǎ atyə nə ñù ntsəmè məmè ndya Nywè nshi'inè (Hibrusè 10:25; Aksè 1:14; Samsè 133:1-2).

Mə fa'anè nə abòŋnè Nywê ghwo ghwò bə à tètə anyù maboŋə ò kaa nə ndyâ Nywè zu ma Àzhwè Nywe dzwi wu kə ghě. Mə fà'anè məmè abəŋə ndyâ Nywè jwa ghèrə ghwo ngə ô mbiŋsə mə zhinè mənyù mâ ghà'àtə mbə'ə ndyâ Nywè zha, nə bè bu ma bwo kuu wə. Ò bə kə zhi məndunə mə

ghèrənè ngə a azhwe zhô nkwe ntentə. Zu zĩ ghèrè ngə məkwenè mwo məmə àbòṇṇè Nywê nzaṇsə nkwe.

Ò dzwi mə dzwînè məmə ndya Nywè tsè nshye wĩ ma moo Nywè. Ndyâ Nywè ma boṇə ò toṇə nè zhò, nkə npkenə ntiṇə ghwo nə mənyù myi. Boṇə ə kaa bə lya dzwi boṇə ò bə təsə bye məfǒnè mə Nywê mâ ghà'atǎ, kə ghèrè mənyù ma mə bə kaa məmə àṇwà'àrè Nywê dzwĩ.

A tsoṇṇè ma ò bə ṇù nfii lĩ, ò tə ghèrè mənyù, o nliṇə ṇû wu ma ò bənə zhə tsoṇṇè fə ntiṇə ghwò. Kə nkùṇsè bè boo bə Nywê nə mè'ε. Ɔ̀ nghě ndyâ Nywě (Hibrusè 10:25).

Mò KWENÈ

Aṇwà'arè Nywê lòtè winè ngə “Zi'irê, mə dəsənè atyembènè zho a mbwo Nywè, ma nù fà'à ma à bə kàkə dzwi nèmè dərənè atyê, ma a ghàtə abòṇə nko'o anyù nshi'inè” (2 Timoti 2:15). Boṇə ò swa'à àṇwà'arè dzwi ma boṇə ə kwesè ghwo àzhwè zho kwe ntontê. Àṇwà'arè dzwî dzwi nè nkènè mə zi'irənè ghwô, mə ɣɛ'ɛnè mii mwô o zə mbèzu ma boṇə ò fa'a mètà'à mə nywê nshi'inè, nə àdì'i ntsəmè nə mèdzwînè mwô. Ɖ bə kə kwesè ngə àbiṇə ntiṇə zho kə nkwe.

Swà'à nzu ntontê, nliṇə aboṇə zu nzə mbèzuma ə bə kwəbərə mèdzwînè mwo nə mènduṇə mà nshi'inè

Mə bū zhinè mənyù mâ ghà'àtə nə mètà'à mə Bastò Kərisè Oyakilome, toṇə adì'i dzwî:

To contact the author write:
Pastor Chris Oyakhilome:

United Kingdom:

Unit C2, Thamesview Business Centre
Barlow Way, Rainham, RM13 8BT
Tel.: +44 (0)1708 556 604

South Africa:

303 Pretoria Avenue
Cnr. Harley and Bram Fischer,
Randburg, Gauteng, South Africa.
Tel: +27-11-326 0971,
+27-11-326 0972

Nigeria:

Christ Embassy
Plot 97, Durumi District,
Abuja, Nigeria.

Nigeria:

Plot 22/23 Billings Way, Oregun,
Ikeja, Lagos.
Tel: +234-808 586 5700,
+234-817 198 7339
+234-802 478 9892-3

Please include your testimony or help received
from this book when you write. Your prayer
requests are also welcome.

Kerise Oyakilome, D.Sc, D.D be atye akõhne nshye ntsemæ. Å be ateneta nũ, mbwo me fà'à myi gha'à nẽ mela'à mà ghà'atẽ. Å be Bastò, mbe nde, mbe ntsu'u meghõnẽ, dzwi nẽ ndyã nelõhẽ, dzwi nẽ anwà'are

dzwã ghà'atẽ, ma me tẽsẽ nfyenẽ metanẽ. Bastò Kerise dzwi nẽ ntihẽ me gherenẽ nge a be bã ghà'atẽ nshye wĩ zhi medzwĩnẽ me Nywẽ. A fà'à afà'à zu ma Nywẽ fya nẽ zhẽ nẽ àlũhẽ meghemẽ mime tarẽ, nkẽ nkwesẽ be bã ghà'atẽ me gherenẽ nge a bwo dzwi nẽ medzwĩnẽ mã nshi'ine a memẽ abõhne Nywẽ.

Å nwa'are anwà'are ma e gherẽ azhi'itẽ, à be nũ wu ma à nwa'are "Åye 'e sẽ nkò'o anyũ", ma e be atye anwà'are zu ma e kare nshye zĩ. Be ghã anwà'are zĩ atye ñore atye ñore nẽ abõhne la'a dzwã ghà'atẽ ma nchũ'ũ tarẽ (3,000), memẽ mela'a ma nkerẽ bya nẽ meghemẽ minẽ kwà nẽ nche bya (242). Å taa nkẽ nwa'are anwà'are dzwã ghà'atẽ ma e chã meghemẽ mime tarẽ (30)

Lã zhitẽ Bastò Kerise nzhitẽ me kũnsenẽ be a bwo ntanẽ ndzũhẽ memẽ nelõhẽ (@PastorChrisLive on KingsChat). Lã be zhẽ be etã ndyã "Ådĩ'ĩ achare mentyũ". Anyũ ma e yĩ nẽ medzwĩnẽ me Nywẽ mbwo ghwò fefe ntsũ dzya ghwò. Ndyã nelõhẽ zhĩ kare nshye zĩ ntsemẽ nẽ nfẽe Akoñhẽ Nshyẽ Ntsemẽ, nfyã mentyũ mã nshi'ine me kwesenẽ nge a eboo be Nywẽ kwe memẽ abĩñe zha. Lã ñe'e abwo fà'à Bastò Kerise ñe'e ndyã anwà'are zĩ'ĩ matsu'une me be. Be tẽsẽ nzhi ndyã anwà'are zĩ nshye wĩ, ma e dase àfà'à Yeso Keristò zu ma a kẽ tsu'u be. Å kwesẽ be ba ghà'atẽ nge Åzhwẽ zẽ Dwa'ane tsu'u ghwa.